

2. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-ІУ. – Режим доступу: <http://zacon.rada.gov.ua>

3. Економіка виробництва зерна (з основами організації і технології виробництва): монографія / [Бойко В.І., Лебідь Є.М., Рибка В.С. та ін.]; за ред. В.І. Бойка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 400 с.

4. Про товарну біржу: Закон України від 10 грудня 1991 р. № 1956-ХІІ. – Режим доступу: <http://www.info.activcite.com.ua>.

5. Бойко В. І. Зерно і ринок : моногр. / В. І. Бойко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 312 с.

***Аннотація.** Стаття посвячена дослідженню теоретических и практических аспектов развития экспортных отношений на рынке зерна, рассмотрены особенности их формирования. Очерчены направления регуляторной политики государства. Проведено структурирование элементов инфраструктуры рынка зерна. Обоснованы логистические схемы реализации зерна с учетом экономико-географического положения субъектов зернового рынка.*

***Ключевые слова:** рынок зерна, исследование рынка, конкуренция, инфраструктура, зернопроизводство, зернопродуктовый подкомплекс, экономическая эффективность, государственное регулирование, зерновые кооперативы.*

***Summary.** The theoretical and practical aspects of development of the export relations on the grain market are studied in the article, the peculiarities of its formation are considered. The directions of regulatory policy are determined. The structuring elements of the infrastructure of grain market are done. The logistics schemes of grain sale with regard to economic and geographic entities of the grain market are grounded.*

***Key words:** grain market, market research, competition, infrastructure, grain production, bread-product subcomplex, economic efficiency, government regulation, grain cooperatives.*

УДК 338.43.02

Саламін О.С., аспірант,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ НА ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИХ ЗАСАДАХ

***Анотація.** Розглядаються проблеми формування державної регуляторної політики в аграрній сфері економіки України. Пропонується її здійснювати на основі застосування*

програмно-цільових підходів, які передбачають формування ієрархії цілей та визначену поетапність їх досягнення.

***Ключові слова:** державна регуляторна політика, принципи державного регулювання сільського господарства, державні цільові програми, цілі аграрної політики та їх ієрархія.*

Постановка проблеми. Державна регуляторна політика в аграрній сфері України здійснюється без чітких стратегічних цілей. Характерною її ознакою є фрагментарність, спрямованість на вирішення окремих часткових проблем, які є симптомами невизначеності загальних цілей, що належить досягнути за результатами державного регуляторного впливу. Свідченням цього є поєднання стимулювання експорту зерна з ліцензуванням через загрозу продовольчої безпеки експортних операцій. Тривалий час у значній мірі поза увагою залишалися особисті селянські господарства, які є основними виробниками багатьох видів продукції. З урахуванням набутого за роки реформ досвіду очевидно є помилковість невтручання державних органів управління сільським господарством у процесі становлення нових організаційних форм господарювання з надією, що такі оптимальні форми будуть сформовані автоматично шляхом еволюційного розвитку. Це призвело до поєднання особливо дрібних за розмірами особистих селянських господарств, які мають історично перехідний характер і не можуть бути прототипом ідеальної форми господарювання на перспективу з особливо великими, відірваними від сільських населених пунктів господарств холдингового типу, до роботи у яких, як правило, не залучаються сільські жителі, а кошти від сплати податків акумулюються у великих містах, де такі агрохолдинги зареєстровані, не спрямовуються на становлення соціальної сфери села і розвиток сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальна спрямованість досліджень проблем розробки і здійснення державної регуляторної політики починаючи з перших років реформування сільського господарства на ринкових засадах трансформується від романтичних ідей державного невтручання з орієнтацією, що майже усі проблеми будуть вирішені ринковими важелями, які діють автоматично, до розуміння необхідності такого регуляторного впливу. У

наукових виданнях відмічається значна кількість публікацій з даної проблематики, таких авторів як П. Березівського, С. Дем'яненка, А. Діброви, В. Зіновчука, Т. Зінчук, С. Кваші, В. Липчука, Ю. Луценка, І. Михасюка, В. Юрчишина тощо. У більшості з них переважає критика непослідовності державної політики регулювання сільського господарства, вказується, що при обмеженому позитивному досвіді застосування регуляторної політики у сільському господарстві України переважають підходи, запозичені у іноземних виданнях. Без належного урахування умов та обставин, за яких таку політику доцільно здійснювати, особливостей вітчизняного сільського господарства та історичного процесу його розвитку це провокує фрагментарність розробки і здійснення регуляторної політики уже на етапі побудови її теоретичних концепцій.

Останнім часом набуває поширення точка зору про поєднання загалом належної наукової побудови парадигм з проблем регуляторної політики із їх спотвореним застосуванням на практиці, а відтак і недієздатністю [4]. Безпідставність такої оцінки пояснюється непотрібністю формально розробленої, але недієздатної системи державного регулювання сільського господарства. Це свідчить, що вона сформована без урахування інтересів усіх суб'єктів господарювання, вимагає постійної трансформації, які перетворюють її у непослідовну.

Метою роботи є дослідження державного регулювання сільського господарства в Україні і обґрунтування способів його побудови на програмно-цільових засадах з орієнтацією на досягнення визначених як проміжних, так і стратегічних цілей.

Виклад основного матеріалу. Формалізовані у Законі України від 11.09.2003р. "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" положення щодо процедури розробки державних регуляторних актів відповідають кращій світовій практиці, що визначається:

- плануванням діяльності з підготовки проектів регуляторних актів;

- оприлюдненням регуляторних актів з метою одержання зауважень і пропозицій та відкритості обговорення;
- відстеженням результативності регуляторних актів;
- систематизацією регуляторних актів;
- недопущення прийняття регуляторних актів, які є непослідовними або не узгоджуються;
- викладенням положень регуляторного акта у спосіб, який є доступним та однозначним для розуміння;
- оприлюдненням інформації про здійснення регуляторної діяльності;
- у необхідних випадках переглядом регуляторного акта [1].

Їх застосування дозволяє розробляти регуляторні акти з урахуванням інтересів і очікуваних перспектив розвитку усіх суб'єктів господарювання. На практиці відмічається неналежний рівень дотримання цих положень. За даними Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва у 2010 році подано на погодження удвічі більше регуляторних актів, ніж було заплановано. Майже 40 відсотків проектів регуляторних актів було розроблено з порушенням принципу передбачуваності результатів їх впливу. Ситуація принципово не змінилась після ліквідації Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва і передачі функцій щодо реалізації державної регуляторної політики Міністерству економічного розвитку та торгівлі України. До цього часу не здійснюється кількісний розрахунок результатів регуляторного впливу, що є підґрунтям для суб'єктивних оцінок, які не виключають тенденційних підходів та переднамірених трактувань. Це поєднується з намаганням одночасного вирішення чуть не усіх проблем.

Загальна спрямованість державної регуляторної політики в аграрній сфері визначена Законом України від 18. 10. 2005 р. "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року". Ним передбачено широкий перелік завдань, що охоплюють земельні відносини, формування економічного середовища, системи менеджменту суб'єктів аграрного бізнесу, сприяння

впровадженню нових технологій, підвищення ролі галузевих об'єднань, удосконалення державної підтримки з урахуванням вимог СОТ, створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, підтримку виробництва в регіонах з несприятливими умовами, удосконалення податкової політики, створення інфраструктури аграрного ринку, технічне переоснащення заводів сільськогосподарського машинобудування, впровадження виробництва дизельного біопалива, державну підтримку боротьби із хворобами рослин і тварин, державне стимулювання структурної перебудови сільськогосподарського виробництва та галузей харчової промисловості, розвиток аграрних ринків, посилення захисту прав споживачів, поєднання загальнодержавної та регіональної політики, розвиток сільських територій тощо [2]. Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2015 року затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 року № 1158, приблизно через два роки після прийняття даного Закону, коли вже повинні були досягнуті перші результати реалізації його положень, а саме забезпечення зайнятості сільських жителів на рівні, не нижчому ніж у середньому в державі та споживання продуктів харчування у середньому на душу населення не нижче прожиткового мінімуму. У загальних положеннях Програми вказується, що рівень споживання основних продовольчих товарів на душу населення залишається значно нижчим не лише від раціональних, а і від мінімальних норм, а спад виробництва сільськогосподарської продукції є загрозливим для продовольчої безпеки [3]. Це свідчить, що через два роки після прийняття Закону не лише не досягнуто проміжних цілей, а навіть не подолано негативних тенденцій, які призводять до посилення проблем. З урахуванням цього мета Програми дещо скоригована порівняно з визначеними Законом цілями аграрної політики. Тут вилучена необхідність досягнення комплексного розвитку сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі і передбачено принципово нову мету – забезпечення життєздатності сільського господарства. Завдання не тільки деталізовано, але і суттєво розширено. Всього Програмою визначено 39 груп завдань. Вони настільки детальні і всеосяжні, що

їх виконання поза будь якими сумнівами призвело б до формування принципово іншого, близького до визначеного метою стану сільського господарства. Але реалізувати на практиці такі завдання дуже складно, а через виділення для цього значно менших, ніж передбачалось Програмою обсягів фінансових ресурсів в умовах загальної фінансової кризи це виявилось просто неможливо. Крім того таку кількість завдань, для виконання яких вимагаються зусилля багатьох міністерств та відомств, проблемно виконати і організаційно.

Переваги програмування розвитку сільського господарства і сільських територій полягають у можливості вирішення завдань на основі комплексного підходу з узгодженням необхідних ресурсів, виконавців та строків виконання. Його застосування є особливо доцільним в умовах складності і глибини проблем, що тут склалися. В таких умовах безпідставним є пошук неохоплених регуляторною політикою проблем. Їх розширення лише ускладнить завдання, призведе до відволікання обмежених ресурсів від досягнення основних цілей. Доцільною є побудова ієрархії цілей, поетапне досягнення яких призведе до приближення стану сільського господарства і сільських територій до очікуваного. Принципами здійснення такої політики, сформованої на програмно-цільових засадах можуть бути:

- розробка моделі сільського господарства, на формування якої спрямовується уся державна регуляторна політика;
- попереднє вирішення таких проблем, які створюють можливості для вирішення інших проблем вищого рівня;
- проблеми вищого рівня можуть паралельно вирішуватись лише якщо вони не відволікають ресурси від вирішення проблем нижчого рівня;
- проблеми нижчого рівня слід вирішувати таким чином, щоб не ускладнювати наступного вирішення проблем вищого рівня.

З дотриманням цих принципів може бути побудована така ієрархія цілей аграрної політики, визначена Законом України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року":

1. Гарантування продовольчої безпеки країни.

2. Перетворення сільського господарства на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки.

3. Комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі.

4. Збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації.

Висхідний характер спрямування зусиль на гарантування продовольчої безпеки держави визначається необхідністю збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції для продовольчого забезпечення населення, створення необхідних державних запасів. Без цього держбюджетні кошти використовуватимуться для вимушеного критичного імпорту, а не на підтримку власного виробництва. Першочерговість цієї мети визначається місцем сільського господарства у національній економіці, його впливом на умови життєдіяльності населення.

Збільшення обсягів виробництва передбачає і досягнення наступної цілі – перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави. Особливості другої цілі, порівняно з першою, полягають у тому, що недостатньо забезпечити просте фізичне збільшення обсягів виробництва продукції. Зусилля слід спрямовувати на виробництво продукції, яка за ознаками та властивостями відповідає запитам потенційних споживачів як в Україні, так і за її межами. Необхідними є диференційовані підходи до виробництва продукції, що пропонуватиметься на різних ринках. Це слід поєднувати з формуванням оптимальних товарних партій однорідної продукції, каналів розподілу, здійсненням дослідження і прогнозування ринків. Безальтернативною умовою є забезпечення безпечності продукції у строгій відповідності до міжнародних вимог.

Уже шляхом збільшення обсягів виробництва створюватимуться додаткові робочі місця у сільських населених пунктах, вирішуватимуться

проблеми подолання безробіття, зростатимуть доходи сільських жителів, що активізує процеси житлового будівництва, розбудови інженерної мережі при мінімальному залученні держбюджетних коштів. Це частково впливатиме і на подолання міграційних процесів та сповільнення тенденцій зменшення чисельності сільських жителів.

Висновки. Державна регуляторна політика в аграрній сфері економіки України розробляється без чіткої орієнтації на досягнення стратегічних цілей. Зусилля спрямовуються на одночасне вирішення майже усіх проблем, що нагромадились, без виділення головних. В умовах обмежених ресурсів, реалізувати таку політику вкрай складно. Це поєднується із науковими рекомендаціями щодо удосконалення даної політики, які сформовані з урахуванням світового досвіду без належного аналізу стану вітчизняного сільського господарства та тенденцій і закономірностей його розвитку. Застосування програмно-цільових підходів до розробки регуляторної політики дозволяє вирішувати найактуальніші проблеми з узгодженням необхідних коштів, визначенням виконавців і термінів виконання. Побудова ієрархії проміжних цілей, спрямованих на приближення стану сільського господарства, близького до очікуваного може базуватись на визначенні його стратегічної моделі, попередньому вирішенні тих проблем, які є висхідними для вирішення проблем вищого рівня .

Література

1. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

2. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10. 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>.

3. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року" : за

станом на 19 вересня 2007 р. // Офіційний вісник України. – 2007. - № 73, ст.2715.

4. Шпикуляк О. Г. Інституційні аспекти регулювання аграрного ринку/ О. Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2008. - № 5. – С. 114-121.

***Аннотація.** Рассматриваются проблемы формирования государственной регуляторной политики в аграрной сфере экономики Украины. Предлагается ее осуществлять на основе применения программно-целевых подходов, которые предусматривают формирование иерархии целей и определенную поэтапность их достижения.*

***Ключевые слова:** государственная регуляторная политика, принципы государственного регулирования сельского хозяйства, государственные целевые программы, цели аграрной политики и их иерархия.*

***Summary.** The problems of forming state regulatory policy in the agricultural sector economy of Ukraine are described. It is proposed to implement it on the basis of program-targeted approaches that involve the formation a hierarchy purposes and defined a phased their achievement.*

***Keywords:** state regulatory policy, state regulation principles in agriculture, the state targeted programs, objectives of agrarian policy and their hierarchy.*

УДК 338.439.5 (477)

Сегеда С.А.,
кандидат економічних наук, доцент
Вінницький національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АГРАРНО-ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті розкрито особливості розвитку аграрно-продовольчого ринку України. Виявлено вплив основних чинників на особливості розвитку аграрного ринку.*

***Ключові слова:** аграрно-продовольчий ринок, попит, пропозиція, ціна, рентабельність, виробництво, споживання, структура посівних площ.*

Постановка проблеми. Проблема забезпечення продовольчої безпеки України щороку набирає все більшої актуальності. Наявні диспропорції у виробництві аграрної продукції супроводжуються низькою її рентабельністю, зосередженням виробництва у господарствах населення, нерозвиненістю ринкової інфраструктури, низьким рівнем технічного забезпечення сільського господарства, порушенням балансів виробництва та споживання продуктів